

AURKIBIDEA — INDICE

IV. MUSIKAZ. — SOBRE MUSICA

37.	Arantzazu, musikaren babesleku. (Aránzazu, refugio de música)	159
38.	J. A. Lombide musikariaren berriak. (Noticias del músico J. A. Lombide)	162
39.	José Bustindui donostiar musikariaren mendeurrena. (Centenario del músico donostiarra José Bustinduy)	165

IV

MUSIKAZ

Sobre Música

ARANTZAZU, MUSIKAREN BABES LEKU

Lehenago Aita Donostiaren lanetatik eta gero Arana Martijarenetatik, bagenekin musika gaietan zein garrantzitsua izan zen Arantzazu; baina orain, Jon Bagüés errederiar gaztearen *Catálogo del Antiguo Archivo Musical del Santuario de Arantzazu* deritzan liburua argitaratzeaz zehatzago jabetzen gara XVII, XVIII. mendeetan eta XIX.-aren lehen partean nolako eragina izan zuen Arantzazuko Musika Kaperak.

Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialaren bidez eskuratu zaigun Bagüés-en liburu hau guti bezalako iker lan serioa da. Gure kultur-gintzarako eskaintza ederra.

Liburu hontan katalogatzen diren lanak nola salbatu diren..., beste historia bat da. XV. mendearen bukaerarako baziren Arantzazuren berriak, baina San Frantziskoren ordenakoak 1514an kokatu ziren. Handik berrogei urtera izan zuten komentuen lehen erreketak. Orduko artxibotik ez omen zen ezer salbatu. 1622ko uztailen izan zuten bigarren erreketak eta orduan ere paper guztiak erre omen ziren. Beraz, gure egunotara arte heldu zaigun artxiboa ordutik honakoa dugu. Karlisten gerrate garaian, 1834.urteko abuztuan Rodil jeneralak sua eman zion eliza eta komentuari. Orduan galdu zen Gregorio Fernández-en erretaula, baina musikako artxiboa dorrean gordea edo omen zen eta hau salbatu. Beraz, hamazazpigarren mendearen lehen partetik hemeretzigarrenaren lehenerakoa gorde da. Eta hauek klasifikatzea izan da batez ere Bagüés-en lana. Lan hau, bere lizentziaturako tesi gaia du. Lehen estudioak Donostian egin bazituen ere, espezializatzeakoa Barcelona-n burutu zuen eta han Centre de Documentació de Música Catalana delako erakunderekin lan egin zuen hango zenbait artxibo ordenatzen eta hemen bertan ere bai Eresbil-en inguruan.

Arantzazuko musika artxiboaren klasifikaziotik jaso ditugun argitasunak, milatik gora partituraren ordenamenduaz gainera, honek beronekin eman dituen lekukotasunak dira nabarmen agertzen zaizkigunak gure musikaren historia ezagutzera laguntzeko.

Arantzazun bertan, musikaz lagundurik kantatzearen berriak 1594-koak dira. Polifoniazkoak ordea, dokumentatu ahal izan diren agiritik

Arantzazu.

zaharrenak, Isastik bere historian jasotzen duenez, 1615ekoak. Eta Musika Kaperaren lehen aipamena, Ventura de Etxebarriaren esku-izkribuetan agertzen denez, 1621ekoa. Berri hauek bigarren erreketara baino lehenagokoak direnez, orduko musika paperik ez da gorde.

Sarrerako orrialdeetan musika eskola sortzeaz eta honen ekintzaz berri jakingarriak eskaintzen ditu 23.-etik hasi eta 37.orrialdeak zehar. Ondorean ikus dezakegu, herriz herri noiz eta nondik nora ibili zen Arantzazuko Musika Kaperak, Gipuzkoan ez ezik Gasteiz, Valladolid eta Alcalá de Henares-era arte, inoiz Bilboko frantziskotarrenakin elkarturik.

Ondorengo kapitulu batean musikagileen biografiak aurkituko ditugu. Ezagunak egiten zaizkidanen artean ikusi dut Manuel Sostoa eibartarra, duela lau edo bost urte donostiarrak Eibarko parrokiaren eman zuten kontziertu batean, beste batzuen artean, Sostoaaren doinuak agertu zituzten. Haren *Gozos* direlakoak eibartarrak gozo gozo entzun zituzten, baina inork ez zekien musikagilea bera herriko semea zenik. A!, gure kultur ahulezia. Foballistia izan balitz ez zen horrelakorik gertatuko.

Katalogoak berak hartzen du liburuaren parterik gehiena, 83-343 orrialdeak. Ondoren zenbait agiriren eraskin bat dakar; musikagileen eta musika obren aurkibidea, azkenik bibliografiaz bukatzeko.

Tesigintzan zuzendari izan zuen Francesc Bonastre i Bertran musikari katalanaren aurkezpena du. Oso laburra, baina oso jakingarria. Maizenik, kanpotikako ikuspegia zabalagoa ez ezik sakonagoa ere izaten denez, Arantzazuko Musika Artxiboaren arabera XVII eta XVIII. mendeetan gure musikaren kultur maila zein goian zegoen adierazten digu. Eta Haendel-en partitura baten kopia, 1758koa aurkitzeak, egilea bera bizi zen garaian, gure musikagileen aurrelartasuna markatzen duela.

Katalogazio hau artxibo zaharrekoa dugunez, esan beharrean gaude gure egunotara arte izan direla Arantzazun musikari ospetsuak, kantari taldeak eta organu bikaina. Jon Bagüés-en lan eder honek merezi du jarraipenezko zerbait, eta hasteko hor dugu *A la Seráfica Provincia de Cantabria en el septuagésimo quinto año de su Restauración* (1859-1934) izenburuzko liburua, bertako 334-381. orrialdeak geroztikako musika eta musikariei buruzko berriak eskainiz daudenez.

Aránzazu refugio de música

Una de esas agradables sorpresas, a las que no estamos habituados en el campo de la investigación de nuestra cultura musical, ha supuesto la publicación del *Catálogo del Antiguo Archivo Musical del Santuario de Aránzazu*, obra de J. Bagüés, editado bajo los auspicios de la Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa.

Esta catalogación, en buena medida, nos testimonia la cultura musical de Euskal-Herria en los siglos XVII, XVIII y el primer tercio del XIX.

La obra contiene más de un millar de partituras de música religiosa y civil, la mayoría de autores vascos perdidos en el tiempo, importantes noticias de la Capilla Musical que funcionó en el Santuario de Aránzazu en los siglos referidos, y sus actuaciones dentro y fuera del país. Un apéndice documental, índices de autores y obras, y una amplia bibliografía sobre el tema, cierran esta importante obra.

Sabíamos de la importancia potencial de nuestros organeros y organistas en las épocas barroca y clásica, en toda la geografía peninsular, pero estábamos faltos de este tipo de trabajos para poder confirmar documentalente la influencia que ejercieron más allá de nuestro territorio.

Esta obra, que constituye la tesis de licenciatura del autor, aporta

un apreciable material para la historia de la música, como muy bien bien apunta Francesc Bonastre i Bertran, que dirigió dicha tesis y se ocupó de hacer la presentación de la obra impresa: «La catalogación del Archivo de Aránzazu suponía en primer lugar, el problema básico de exploración —séanos permitida esta manera de decirlo— de un terreno virgen, es decir, del panorama histórico de la música en Euskal-Herria». Para seguir afirmando: «Muchas de las generalidades que sobre la música hispana del Barroco se han ido repitiendo, se encuentran aquí rebatidas a la luz del documento. Así por ejemplo, sabemos hasta qué punto se conocía en Aránzazu, en los siglos XVII y XVIII, no sólo la música italiana —sin ella no hubiera habido de hecho el Barroco internacional sino también la música centroeuropea. Baste señalar, con esta aseveración que el lector ya encontrará en las páginas siguientes, el hallazgo de dos conciertos de Haendel, copiados en 1758, que da fe de la contemporaneidad de propagación de su música».

Es verdad que hasta la fecha contábamos con muy escasas obras de este género. El propio autor Jon Bagüés nos dirá en el encabezamiento del libro: «No es fácil hacer un resumen de la música vasca durante este período. Faltan estudios parciales. *Música y músicos en el País Vasco* del P. Donostia, *Música vasca* de Arana Martija y *Música y músicos de la Catedral de Pamplona* de Leocacio Hernández Ascunce, son los trabajos más serios escritos hasta el presente sobre la historia de la música vasca».

1980-III-31.

J. A. LONBIDE MUSIKARIAREN BERRIAK

Elgetan monografigitzan ari nintzenean, bertako seme ospetsuen artean ospetsuenetako bat Juan Andres Lonbide eta Mezkia aurkitu nuen. 1745. urteko azaroaren 14an jaioa. Bere gurasoak, aita elgetarra eta ama arabarra zituen.

Lonbide, hemeretzi urte zitueneko Bilboko Done Joanes (Joanes bat besterik ez bai zen, baina nonbait euskarazko *Joanes*-tik etorri zitzaion gaztelerazko pluralizazioa) elizako organularia zen, hogetirukin apaiztu zen eta hogetabederatzikin, 1774an, Jaun Done Jakue elizako organulari nagusi agertzen zaigu. Urte hontan bere alogera gehitzearen eskaria egin zuen eta eskari honen onartzean ohar hau aurki-

tzen da: «y salario atento a la especial habilidad de organista y compositor». Beraz, dohain hoberik ezta erraz.

Bere eskaintzaz, klabe eta biolinerako sei sonata aurkeztu zituen Sociedad Bascongada de los Amigos del País elkartera (elkarte honen *Extractos* deritzan agirietan agertzen denez, 1772an), baina gaur egun ez dugu ezagutzen beren burubiderik. Gainera, liburuxka bat ere idatzi zuen *El arte del organista* zeritzana, baina hau ere nonbait galdu zen.

Argi bide horiek ziren *Elgueta con Anguiozar y Ubers* (1975) deritzan liburuaren 138. orrialdean eman nituenak. Heurok, Aita Donostiak egin zituen ikerketetatik atereak ziren. Bereziki *Música y músicos en el País Vasco* (1951) eta *Música de tecla en el País Vasco. Siglo XVIII* (1953) liburuetatik. Bigarren hontan agerrerazi zituen J. A. Urreta Idiazabalgo organulariaren kuadernuetan aurkitu zituen Lonbideren hiru partituretatik bi. Gainerakoak non direnik ez dakigu.

Hara hor gure musika ikertzaileek duten lanetariko bat. Bere kar guak izan dituen tokietatik jarraitu dezakete lorratza.

Oraintsu berri onik ere izan dugu. Gaur egun Oviedo-ko katedralean organulari den Angel González Pérez jaunak hiri hartan bizi zen berria aurkitu du. Ez gainera edonolako egotaldia, Katedraleko organulari nagusi bezala baizik. Berri horiek laster R. S. B. Amigos del País-eko Boletinean argitaratuko dira.

1778. urteko azaroaren 27an, Juan Andres Lonbide elgetarrak oposizio bidez irabazi zuen Oviedo-ko katedraleko organulari nagusiaren lan-postua eta han jarraitu zuen zortzi urteren buruan. Bere kargua hartzearen ehun urte betetzeaz, oraingo organulari den Angel González jaunak, Kabildoari aditzera eman zion Lonbideren berri, musikari bezala zuen merezimenduak agerreraiz eta egun hortako ospakuntzak elgetarraren sonataz horniturik bete omen zituzten.

Jose Antonio Arana Martija *Música vasca*-ren egileak aditzera eman didanez, Guy Bourligueux jaunak Nantes-etik igorri zion «Recherches sur la musique a la Cathédrale d'Oviedo» lanean (*Melanges de la Casa de Velázquez*, Tome III, 1967), Jose Ferrer eta Antonio Saralegui euskal organistak aipatzen ditu, baina Lonbiderenik ez omen dakar ezer.

1786. urteko martxoan Madrid-eko Real Capilla de la Encarnación-eko organularitza irabazi zuen. Urte hortako uztailen jo zuen Espainiako hiri nagusira eta han jarraitu zuen bere azken egunak arte. Garai haietan, Espainiako organulari guzien gogozkoa zen Madrid-eko lan-postu hori eta bertara heltzeko azterketa zorrotzak egiten omen ziren. Hortik ikus dezakegu Elgetako seme hau ez zela edonor. Gaur, bere izena gorestean arrazoi gehiagorekin gogoratzen ditugu hor zehar

nonbait galdurik dauden esku-izkribuak, bere doinu eta organularitzari buruzko liburua. Madrid-eko gordailuren batean izango dira elgetarren paperak eta han edo bera ibili zen tokietan ondo begiratzea merezi luke.

Dena dela, aurrerantzean, Elgetako herriak ere badu nor goraipatu eta kaleren bati izena emateko orduan ere presente izan dezatela musikari ospetsu hau.

Noticias del músico J. A. Lombide

Al confeccionar la monografía de Elgueta, entre los hijos ilustres de esta villa, me encontré con el músico Juan Andrés de Lombide. Nacido el 14 de noviembre de 1745, que a la temprana edad de diecinueve años era ya organista de la Capilla de Santos Juanes de Bilbao, a los veintitrés se ordenó sacerdote y, en 1774, a los veintinueve años figuraba de organista principal de la Capilla de la parroquia del Señor Santiago de Bilbao. En este cargo, en octubre de 1774, solicitó aumento de salario, que le fue adjudicado haciendo constar en una nota «y salario atento a la especial habilidad de organista y compositor».

Presentó, con su dedicatoria, seis sonatas de clave y violín a la Sociedad Bascongada de los Amigos del País, del que era miembro (Extracto de la Sociedad, 1772), de los que hoy no se sabe el paradero. Además, escribió un libro o tratado de música bajo el título *El arte del organista*.

Estos datos se los debemos a las investigaciones realizadas por el R. P. José Antonio de Donostia, quien las publicó en su obra *Música y músicos en el País Vasco* (1951), y en *Música de tecla en el País Vasco. Siglo XVIII* (1953) donde dio a la luz las partituras que provenían del cartapacio de J. A. de Urreta, organista de Idiazábal, según indica en la introducción a dicha obra. Pero de otras nada se sabe.

He aquí un descubierta para nuestros investigadores de la música. La pista se puede seguir por los lugares donde desempeñó sus cargos y las entidades a las que perteneció.

Por de pronto, una grata noticia nos llega del actual organista de la Catedral de Oviedo, don Angel González, que ha descubierto la estancia de Lombide en aquella capital. El resultado de su investigación esperamos sea publicado en el Boletín de la Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País.

Según nos notifica, el 27 de noviembre de 1778, Juan Andrés de Lombide ganó la plaza de organista de la Catedral de Oviedo y en el primer templo de la capital asturiana desempeñó la organistía por espacio de ocho años. Hecho que, según me notifica el amigo J. A. Arana Martija, no recoge Guy Bourligueux en su trabajo «Recherches sur la musique a la Cathédrale d'Oviedo», que vio la luz en *Melanges de la Casa de Velázquez* (tomo III, 1967).

En marzo de 1786, tras reñidas oposiciones, ganó la plaza de organista principal de la Real Capilla de la Encarnación de Madrid, meta a la que aspiraban los más preclaros organistas de aquella época. Se trasladó a la capital de España en julio de aquel año y allí terminó sus días.

Es muy probable que en algún archivo de Madrid se guarden los manuscritos del elguetarra Lombide.

JOSE BUSTINDUI DONOSTIAR MUSIKARIAREN MENDEURRENA

Aurtengo apirilaren azken egunean beteko dira ehun urte Jose Bustindui Bolinaga donostiar musikariaren jaiotzarena. Ezagutzen ditudan biografiatzko aipamen laburretan ez da jartzen bere sortegunik, baina San Bizente parrokian bataiatua izan zen 1882ko apirilaren 30ean. Horregatik, musikazaleak garaiz jakitun ipini nahi ditut, musikari ospetsauren alde zerbait egin dezaten. Gainera, aurten, apirilaren azkena baino lehen jenderik gehiena fobail mundialarekin erdi txoraturik ibiliko baita gure kulturaren kalterako, eta tamalgarria litzaiguke biolin kontzertulari ospetsuaren jaioteguna inor ohartu gabe isilean igarotzea.

Jose Bustindui, bere gurasoak eibartarrak zituen, Bustindui armagin famatuen familikoak. Bere aita, Nikolas Bustindui, Donostiako Artes y Oficios eskolako zuzendaria izan zen; besteak beste *La industria guipuzcoana en fin de siglo* (1894) deritzan liburuaren egile ingeneria.

Josek haurtzarotik erakutsi zuen musika-erakuskeraren dohaina, bederatzi urterako biolina jotzen ikasteari emana zen, Donostian bertan, lehenik Gimonekin eta gero A. Larrotxakin. Hamabost urte bete baino lehen hasi zen kontzertuak ematen eta Albeniz eta Arbós-ek entzun zuten Bruselas-era bialtzea gomendatu zuten, hango Kontserbatorioan ikasketak jarraitzeko. Belgikan Thomson-ekin bukatu zuen biolin ikasketa eta Huberti eta Tinel-ekin armonia. Bere kontzertuak laster entzun ziren Bel-

gikako hirietan ez ezik Paris-ko Erard aretoan ere. Hogetabat urtekin eman zituen Espainian zehar bere lehen errezitaldiak eta 1903.eko urte hartan Madrid-eko Kontserbatorioko katedrara presentatu zen eta ez zuten hartu arautegiak eskatzen zuen adinik ez zuelako.

Urrengo urtean, 1904an, Thomson irakasleak Atenas-ko Kontserbatorioan biolin eta kamarako irakasle tokia lortu zion; 1906tik Pireokoarekin batera eroango zuena.

Greziar erregeen Korteko biolinista izendatu zuten, eta lortu zuen ospari esker, kontsertuak emateko eskariak non-nahitik zetorkion. Sonata errezitalak ematez aparte laukote bat ere sortu zuen. Bere herriarganako maitasunak maiz ekarri zuen Donostiako Gran Casino-ra. Garai haietan entzute handikoak izan ziren Esmirna, Konstantinopla, Alejandria, El Cairo, Viena eta beste zenbait hiritan eman zituen errezitalak.

1915. urte inguruan, bere musika irakasle eta biolinista ekintzeri orkestra zuzendariarena gehitu zion eta gauza jakina da Europako talde instrumentalak bere zuzendaritzapean hartzean Euskal Herriko doinu eraturtako sinfonia obrak ere sartzen zituela, gure musikaren zabalkundea eginaz. Adibide hoiek erakusten digutenaren arabera, orain Espainiako erregina den Sofia-ren gurasoak euskal musiketara eginak zeudela esan genezake erregeen Korteko biolinista izendatua zenezkero.

Rogelio del Villar-ek *Músicos Españoles* obraren bigarren tomoko 329-337. orrialdeetan ematen dizkigu Jose Bustindui Bolinagaren berri zehatzak, eta handik jasoak ikus genezazke A. Sagardiaren *Músicos vascos*-en lehen tomoan.

Bustindui, Greziako Orden del Salvador-go zaldun izatera iritsi zen; Frantziako Akademiako ofizial eta Orden de Villaviciosa-ko zilarrezko domina jaso zuen.

Gure belaunaldian ezagutu ditugun ezbarregatik hain ahaztua eduki badugu ere, musikako kultur munduan J. Bustindui ez du galdu osperik. Guretzat ere ohorerik aski badu, bertako seme izatez gainera euskal musikak munduan zabaltzen ahalegindu zenez. Errenderiako «Musikaste» elkarteak ondo daki Euskal Herriko seme musikarien oroitzapena gorazarrez agertzen eta asko poztuko ginake aurtengo ekintzetako programan Jose Bustindui donostiarraren omenez zerbait eskainiko balu. Baina, baita ere, Donostian bertan, zeren horrenbeste merezi bai du bertako seme musikari ospetsu batek

Nik uste dut, maila hortako musikari batek ondo merezia duela bere herriargandiko omenaldia, holako gizonik maizegi sortzen ez denez. Donostiarrak badakite ospatze oparotsuak eskaintzen eta garaiz daude merezimendu hori behar den neurrian bete ahal izateko.

Centenario del músico donostiarra José Bustinduy

El presente año se cumple el centenario del nacimiento de un ilustre músico donostiarra: José Bustinduy Bolinaga. Según consta, fue bautizado en la parroquia de San Vicente el 30 de abril de 1882.

Era hijo de aquel ingeniero eibarrés Nicolás Bustinduy Vergara, descendiente de los renombrados armeros de su apellido, que fue director de la Escuela de Artes y Oficios de San Sebastián y autor, entre otras obras, de *La industria guipuzcoana en fin de siglo* (1894).

José Bustinduy fue un virtuoso concertista de violín, que destacó para los quince años y a quien Albéniz y Arbós le aconsejaron se trasladase a Bruselas para ampliar estudios en el Conservatorio de la capital belga. Tuvo a Thomson por maestro de violín y estudió armonía con Huberti y Tinel, logrando brillantes galardones. Tras sus éxitos en Bruselas y París, en 1903 dio varios recitales en España.

Su maestro Thomson le proporcionó, en 1904, una plaza de profesor de violín y música de cámara en el Conservatorio de Atenas, que desde 1906 simultaneó con otra lograda en el de El Pireo, donde formó instrumentistas muy notables. Actuó en diversas ocasiones en el Gran Casino de San Sebastián, su ciudad natal, y recorrió con recitales: Constantinopla, Alejandría, El Cairo, Viena, etc., alcanzando clamorosos triunfos.

A su actividad pedagógica y violinística, hacia 1915, agregó la de dirección orquestal, y al dirigir conjuntos instrumentales introducía obras sinfónicas vascas y por ello se le considera un propagador de nuestra música.

En Grecia fue nombrado violinista de la Corte, y entre otros nombramientos contaba el de Caballero de la Orden del Salvador, de Grecia, y oficial de la Academia Francesa.

Motivos suficientes para que San Sebastián le rinda un merecido homenaje y «Musikaste» le dedique algún recuerdo especial dentro de la semana musical que con tanto acierto sabe organizar año tras año.

1982-I-25.